

Вук Караџић – Биографија

Вук Стефановић Караџић (Тршић, 6. новембар 1787 – Беч, 7. фебруар 1864) је био српски филолог, реформатор српског језика, сакупљач народних песама и писац првог речника српског језика. Вук је најзначајнија личност српске књижевности прве половине XIX века. Учествовао је у Првом српском устанку као писар и чиновник у Неготинској крајини, а након слома устанка преселио се у Беч, 1813. године. Ту је упознао Јернеја Копитара, цензора словенских књига, на чији је подстицај кренуо у прикупљање српских народних песама, реформу ћирилице и борбу за увођење народног језика у српску књижевност. Вуковим реформама у српски језик је уведен фонетски правопис, а српски језик је потиснуо славеносрпски језик који је у то време био језик образованих људи. Тако се као најважније године Вукове реформе истичу 1818, 1836, 1839, 1847 и 1850.

Биографија

Вук Стефановић Караџић је рођен у Тршићу близу Лознице 1787, у породици у којој су деца умирала, па је по народном обичају, добио име Вук како му вештице и духови не би наудили. Његова породица се доселила из Црне Горе из Дробњака. Мајка Јегда, девојачки Зрнић, родом је из Озринића код Никшића.

Вукова кућа у Тршићу данас

Писање и читање је научио од рођака Јевте Савића, који је био једини писмен човек у крају. образовање је наставио у школи у Лозници, али је није завршио због болести. Школовање је касније наставио у манастиру Трноши. Како га у манастиру нису учили, него терали да чува стоку, отац га је вратио кући.

На почетку Првог српског устанка, Вук је био писар код царског хајдучког харамбаше Ђорђа Ђурчије. Исте године је отишао у Сремске Карловце да се упише у гимназију, али је са 19 година био престар. Једно време је провео у тамошњој богословији, где је као професор радио Лукијан Мушицки.

У почетку Вук није употребљавао слова ф и х. Слово х је додао у цетињском издању „Народних српских пословица“ из 1836.

За друго издање „Српског рјечника“ Вук је прикупљао грађу из говора становништва Црне Горе, Дубровника, Далмације и Хрватске. Ово издање је објављено у Бечу 1852. у њему се нашло 47.427 речи. Ово издање Рјечника на немачки је превео Јакоб Грим. До краја свог живота Вук је радио на даљем прикупљању грађе, али га је смрт спречила да спремни и треће издање. То су тек 1898. учинила двојица његових поштовалаца, Пера Ђорђевић и Љубомир Стојановић.

Борба за увођење народног језика у књижевност

Током рада на граматичи, речнику и издавању народних песама, Вук је почео да се бави питањем књижевног језика, који је у његово време представљао хаотичну мешавину. Стара српска књижевност развијала се на српској редакцији старословенског језика све до почетка 19. века. У 18. веку дошло је до снажног утицаја руских црквених књига на књижевни живот Срба. Елементи руског језика су све више продирали у дотадашњи дотадашњи црквено-књижевни језик и тако је створен вештачки руско-словенски језик, који је у Вуково време био званични језик цркве, школа и књижевности.

Школовани људи учили су из књига на старом језику, уносећи у њега елементе руског и српског народног језика. На тај начин створен је славеносрпски језик, којим се писало како је ко знао. Таква несређена ситуација је била основа са које је Вук кренуо у борбу против писаца старе школе. Борба је почела Вуковом критиком романа Усамљени јуноша

1815. и Љубомир у Елисијуму 1817. Милована Видаковића. Критика је била усмерена на лоше пишење језика, који је представљао несређену мешавину именских и глаголских облика старог, словенског и народног језика. Како је Видаковић у то време био најпопуларнији српски писац, па је овакав Вуков напад изазвао буру у књижевној јавности. Поред Видаковића, у полемици су учествовали и Јоаким Вујић, Лукијан Мушицки, Павле Берић и Глиша Гершић. Црква и њени највиши представници су предњачили међу Вуковим противницима. Карловачки митрополит Стефан Стратимировић, је већ после првих Вукових књига, дејствовао преко будимских власти да се онемогући штампање књига. Стратимировић се посебно није мирио са Вуковом азбуком, због избацивања старих ћириличних слова и увођења слова Ј, сматрајући то напуштање православља и покатоличавањем.

Поред српске цркве, највећи Вуков противник је био Јован Хаџић, оснивач и председник Матице српске и један од најобразованијих Срба тог времена. Хаџић, који је у почетку био Вуков сарадник, али су се касније разишли по питањима језика, је 1837. почео полемику са Вуком Караџићем. У спису „Ситнице језикословне“, Хаџић је дао упутства за рад будућим граматичарима. Вук је потом написао свој „Одговор на ситнице језикословне“, у ком је замерио Хаџићу на слабом познавању народног језика и непринципијалности у писању. Вуков одговор је био оштар, па је Хаџић наставио полемику написавши неколико чланака и брошура („Утук И“, „Утук ИИ“, „Утук ИИИ“...).

Полемика између Караџића и Хаџића је трајала скоро деценију, а Караџић је однео победу тек 1847.

1847. је година Вукове победе, и година у којој је коначно доказао да је српски народни језик једини прави језик Срба, тј. да је старословенски језик мешавина рускословенског и српског народног језика без чвршћих правила. Те године издате су четири књиге Вука и његових сарадника:

* Превод „Новог завјета“ са црквенословенског на српски језик, аутор: Вук

* „Рат за српски језик и правопис“, аутор:Ђура Даничић,

* „Песме“, аутор:Бранко Радићевић

* „Горски вијенац“, аутор: Петар Петровић Његош.

Издавањем Горског вијенца, доказано је да се и највећа филозофска дела могу писати чистим српским народним језиком.

Сакупљање народних умотворина

На бележењу народних умотворина Вук је почео да ради одмах по познанству са Копитаром. Копитар је гајио велику љубав према словенским народима, интересујући се нарочито за народне песме, а немачки културни радници, који су у својој земљи сакупљали старине и изучавали народну прошлост, били су му блиски пријатељи. У Бечу је Вук 1814. штампао збирку народних песама названу „Мала простонародна славно-сербска пјеснарица“, у којој се нашло око 100 лирских и 6 епских песама. Ово је био први пут да се језик простог народа појавио у штампи.

Идуће године је издао другу збирку народних песама под именом „Народна сербска

песнарица“, са око стотину лирских и 17 епских песама, које је забележио по Срему, код Мушицког у Шишатовцу, Земуну, Панчеву, Сремској Митровици и Новом Саду. У овој збирци су се нашле песме које су испевали Тешан Подруговић и Филип Вишњић. Копитар је у страним листовима писао о српској народној поезији, па чак и преводио на немачки језик. Међу заинтересованим за српски језик нашли су се Јохан Волфганг Гете и браћа Грим. Нова издања народних песама изашла су 1823. и 1824. у Лајпцигу и 1833. у Бечу. Нова издања почела су излазити у шест књига од 1841. Због великих штампарских трошкова пета и шеста књига су појавиле тек 1862. и 1864.

После великог успеха са народним песамама, Вук је почео да ради на сакупљању свих врста народних умотворина. Прва збирка приповетки „Народне српске приповијетке“ су се штампале 1821. у Бечу. У овом издању се нашло 12 приповедака и 166 загонетки. Године 1853. у Бечу је изашло ново издање приповедака, које је Вук посветио Јакобу Гриму. Вукова кћерка Мина је следеће године превела приповетке на немачки језик.

Бележење народних пословица је ишло паралелно са сакупљањем песама и приповедака. Због интервенције митрополита Стратимировића, бечке власти нису дозволиле издавање збирке без дозволе будимских власти. Како је Вук у то време боравио у Црној Гори, на Цетињу је 1836. штампао „Народне српске пословице“ које је посветио владици Петру ИИ Петровићу Његошу. После овог издања Вук је за живота објавио још једно издање пословица.

Сакупљање народних обичаја

Специфичан живот српског народа за време владавине Турака, изолован до савремености, учинио је да се архаична патријархална веровања и обичаји у њему дуго

очували. Стога је Вук Караџић предано радио на описивању народног фолклора. „Српски рјечник“ је пружио прве богате описе обичаја и веровања народа. Тумачећи поједине речи, Вук је уносио и описе.

Историографски рад

Поред рада на реформи српског језика и прикупљању народних умотворина, Вук Караџић се бавио и историографским радом. Као учесник Првог српског устанка, Вук је спремио огроман материјал о догађајима се до 1814, као и о владавини кнеза Милоша Обреновића. Године 1828. је објавио рад „Милош Обреновић књаз Србији“. Од обилне грађе о Првом српском устанку, Вук је издао само један део „Правитељствујушчи совјет сербски...“, у ком је описао најважније битке из Првог српског устанка и неслогу између српских старешина.

Најистакнутије вође Првог српског устанка Вук је описао у неколико историјских монографија. Ту су обухваћени Хајдук Вељко Петровић, Милоје Петровић, Миленко Стојковић, Петар Добрњац, Хаџи Рувим и други.

Коначно, Вук је познатом немачком историчару Леополду Ранкеу дао материјал о Првом српском устанку, према којој је Ранке касније написао своје дело „Српска револуција“ (нем. Дие сербисцхе Револутион).

Филолошки рад

У првој половини 19. века, уз помоћ тадашњих врхунских филолога, као што су браћа Грим и аустријских власти које је представљао Јернеј Копитар, Вук Стефановић

Караџић је реформисао српску ортографију и правопис, правећи велики рез између дотадашње славеносрпске културе и новог стандарда.

Караџићева капитална дела, међу којима се истичу прво издање “Српског рјечника” (1818.), друго, знатно проширено (1852.), те превод “Новога завјета” (1847.), поставили су темеље за савремени стандардни српски језик, а знатно су утицала и на облик савременог стандардног хрватског језика, понајвише у фази тзв. хрватских вуковаца или младограматичара. Основна начела Караџићеве реформе се могу сажети у три тачке:

1. изједначавање народног и књижевног језика, тј. инсистирање на фолклорним језичким облицима, за које се сматрало да су поуздан водич забележен у народним песмама и пословицама;

2. прекид са свим старијим облицима српске књижевности и писмености и ново утемељење стандардног језика без ослона на традицију;

3. и, новоштокавски фолклорни пуризам, што се очитовало у чишћењу језика од црквенославизама који су идентификовани као рускоцрквена наплавина која не одговара гласовној и граматичкој структури српског језика.

На техничком нивоу, Караџићева реформа се манифестовала у новој српској ћирилици у којој су избачени непотребни полугласници (љ, њ), апсорбирани графема за љ, њ, џ које је предлагао Сава Мркаљ (Вук је готово у потпуности преузео графију “народног” писаног идиолекта Гаврила Стефановића Венцловића, монаха у манастиру Рачи с краја 17. и почетка 18. века), те уведена графема ј из (немачке) латинице. Нови фонолошки правопис, примерен прозирном идиому какав је српски, заменио је старији творбено-морфолошки. Језички супстрат је била новоштокавска ијекавштина (источнохерцеговачко-крајишко наречје), коју је Вук Караџић стилизирао делом и према

хрватским писаним дјелима (тјерати уместо ћерати, дјевојка уместо ђевојка, хоћу уместо оћу). Али, због утицаја српске грађанске класе у Војводини и Србији, та је реформа прихваћена у нешто измењеном облику: ијекавски рефлекс јата (Ѣ) је замењен екавским (нпр. дете уместо дијете). Српски књижевни језик ијекавског рефлекса јата остао је у Црној Гори, Босни и Херцеговини, међу Србима и Хрватској, као и у народним говорима западне и југозападне Србије.

Нефилолошки рад

Вук је поред свог највећег доприноса на књижевном плану, дао веома значајан допринос и српској антропологији у комбинацији са оновременом етнографијом. Уз етнографске записе оставио је записе и о физичким особинама тела. У књижевни језик је унео богату народну терминологију о деловима тела од темена до стопала. Треба напоменути да се овим терминима и данас користимо, како у науци тако и у свакодневном говору. Дао је, између осталог, и своје тумачење везе између природне средине и становништва, а ту су и делови о исхрани, о начину становања, хигијени, болестима, као и о погребним обичајима. У целини посматрано, овај значајни допринос Вука Караџића није толико познат нити изучаван. (Караџић, В.: Сабрана дела, књига ХВИИИ, Просвета, Београд 1972.)

Вуков гроб испред Саборне цркве у Београду

Награде

Вук је био цењен у Европи: биран је за члана Берлинске, Бечке, Петроградске академије наука, примљен је за члана научних друштава у Кракову, Москву, Гетингену, Паризу..., одликован је од руског и аустроугарског цара, од пруског краља и Руске академије наука.

БИБЛИОГРАФИЈА ВУКА СТЕФАНОВИЋА КАРАѢИЋА 1787 – 1864

(Наведена су само прва издања)

- Мала простонародна славено-сербска песнарица, Беч, 1814

- Писменица сербскога језика, Беч, 1814

- Народна србска пјеснарица, II део, Беч, 1815

- Српски рјечник истолкован њемачким и латинским рјечима, Беч, 1818

- Народне српске приповјетке, Беч, 1821, допуњено издање, 1853

- Народне српске пјесме III, Лајпциг, 1823

- Народне српске пјесме II, Беч, 1823

- Народне српске пјесме I, Беч, 1824

- Мала српска граматика, Лајпциг, 1824

- Житни и подвиги Књаза Милоша Обреновића, Петроград, 1925

- Даница И-В, Беч, 1825-1833

- Житије Дјордја Арсенијевића, Емануела, Будим, 1827

- Милош Обреновић, књаз Србије или градја за српску историју

нашега времена, Будим, 1828

- Луке Милованова опит..., Беч, 1823

- Народне српске пјесме ИВ, Беч, 1833

- Народне српске пословице и друге различне, као и оне у обичај

узете ријечи, Цетиње, 1836

- Црна Гора и Црногорци (на немачком), Штутгарт, 1837

- Писма Платону Атанацковићу, Беч, 1845

- Нови завет Господа нашега Исуса Христа (превод), Беч, 1847

- Ковчежић за историју, језик и обичаје Срба сва три закона, Беч, 1849

- Правитељствујушчи совјет сербски за времена Кара-Дјордјијева, Беч, 1860

- Српске народне песме V, Беч, 1865

- Српске народне пјесме из Херцеговине, Беч, 1866

- Живот и обичаји народа српског, Беч, 1867

- Немачко српски речник, Беч, 1872

[На врх стране](#)
